

Η ΜΥΣΤΙΚΗ ΠΑΠΑΡΟΥΝΑ

ΣΤΡΑΤΗ ΜΥΡΙΒΗΛΗ : «Η ΖΩΗ ΕΝ ΤΑΦΩ» (Η μυστική παπαρούνα)

ΑΞΙΖΕΙ ΝΑ ΠΡΟΣΕΞΟΥΜΕ:

- ☒ Τις αντιθέσεις του αποσπάσματος
- ☒ Τη βαθμιαία συναισθηματική μεταστροφή του λοχία στη θέαση της παπαρούνας
- ☒ Την αντιπολεμική διάθεση του συγγραφέα

ΔΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ:

ΘΕΜΑ: Η ανακάλυψη μιας παπαρούνας από ένα λοχία μέσα στο χαρακώμα και η ψυχική ευεξία που του προκαλεί.

ΧΩΡΟΣ: Οριοθετείται με κινηματογραφική λεπτομέρεια μέσα από την κίνηση του λοχία : από το εσωτερικό του χαρακώματος (κάπου στην περιοχή του Μοναστηρίου της Σερβίας) προχωρεί προς την άκρη, στα συρματοπλέγματα, κοντά στη μυστική πόρτα στο νταμάρι και το προκάλυμμα των γεώσακων. Από μακριά ακούγεται το ποτάμι.

ΧΡΟΝΟΣ: Ο χρόνος της ιστορίας καθορίζεται με ακρίβεια : είναι μια μαγική νύχτα με φεγγαρόφωτο κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου.

ΠΡΟΣΩΠΑ: Ο λοχίας , που αφηγείται σε **πρωτοπρόσωπη αφήγηση** την εμπειρία του, καθώς και η σιωπηλή παρουσία των εχθρών. Δεν αναφέρονται άλλα πρόσωπα. Οι στρατιώτες του λόχου φαίνεται σαν να είναι όλοι θαμμένοι ζωντανοί.

ΤΙΤΛΟΣ: Ο τίτλος του βιβλίου **«Η ζωή εν τάφω»** εκφράζει τη φρικτή εμπειρία του πολέμου των χαρακωμάτων, που μοιάζουν ή γίνονται ο τάφος των στρατιωτών. Ο τίτλος του αποσπάσματος **«Η μυστική παπαρούνα»** φανερώνει την απροσδόκητη έκπληξη που ένωσε ο λοχίας μέσα στην ατμόσφαιρα θανάτου που κυριαρχούσε γύρω του : την ανακάλυψη μιας παπαρούνας που ήταν κρυμμένη μέσα σε γεώσακους.

ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Το κείμενο διακρίνεται σε 3 νοηματικές ενότητες με άξονα την ψυχική διάθεση του λοχία :

- ☒ **Πρώτη ενότητα :** (*«Το πόδι απόψε . . . τσιριξιά χαράς»*) : Στην πρώτη ενότητα καταγράφονται οι σκέψεις και τα συναισθήματα του λοχία μέσα στο χαρακώμα.
- ☒ **Δεύτερη ενότητα :** (*«Ήταν ένα λουλούδι εκεί! . . . και να 'σαι βλογημένη»*) : Στη δεύτερη ενότητα γίνεται η «αποκάλυψη» της παπαρούνας.
- ☒ **Τρίτη ενότητα :** (*«Γύρισα γρήγορα . . . Φεγγαράκι μου λαμπρό ...»*) : Στην τρίτη ενότητα παρουσιάζεται η ψυχική ανάταση του αφηγητή.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ :

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΗΡΩΑ: Ο λοχίας Κωστούλας σκιαγραφείται στο απόσπασμα από κάθε άποψη. Παρουσιάζεται :

- **Η φυσική του κατάσταση :** ο πόνος του ποδιού του υπενθυμίζεται συνεχώς.
- **Η ψυχολογική του κατάσταση :** *πριν από την ανακάλυψη της παπαρούνας* νιώθει απέραντη μοναξιά, λαχτάρα για ανθρώπινη παρουσία και για ζωή. *Μετά την ανακάλυψη*, συγκινημένος κατάβαθα, γεμίζει από χαρά και ελπίδα για το μέλλον. Αισθάνεται προστατευτικά προς την παπαρούνα, που αποτελεί το δικό του μυστικό. Γεύεται την ευτυχία με όλες τις αισθήσεις του, νιώθει σαν να αγγίζει γυναίκα αγαπημένη, αφού «*το αντίβαρο της απωθητικής φρίκης του πολέμου είναι η ερωτική έλξη*». Κάτι γεννιέται μέσα του, η χαμένη του παιδικότητα, πράγμα που του δημιουργεί έξαρση συναισθημάτων, την οποία συμβολίζει η φωταψία.
- **Ο χαρακτήρας του :** η αισθητική συγκίνηση από το λουλούδι μαρτυρεί την **ευαίσθητη και τρυφερή ψυχή** του λοχία, τη δίψα του για ζωή, τη λαχτάρα για ειρήνη και ανθρώπινη επικοινωνία.

Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ :

ο Το κείμενο δομείται σε μια **βασική αντίθεση** : του **θανάτου** και της **ζωής**. Ο θάνατος αποδίδεται με την εικόνα των γεώσακων και η ζωή με την εικόνα της παπαρούνας. Όλες οι λεπτομέρειες δένουν γύρω από αυτήν τη βασική αντίθεση : η έξοδος από τον υπόγειο τάφο , η θέα του κρυμμένου ποταμού, η «υπόσχεση» του δεύτερου λουλουδιού «*μέσα στο περιβόλι του θανάτου*» . Άλλες **αντιθέσεις** που ξεχωρίζουν στο κείμενο είναι το **φως** και το **σκοτάδι** , η **φθορά** και η **ακμή** (το λουλούδι) , η **ασχήμια** – η **ομορφιά** κ.ά.

ο Το απόσπασμα διαθέτει επίσης **πλοκή** (δίνεται το **κίνητρο δράσης**: η αίσθηση της καλύτερευσης) , **περιπέτεια** (η προσπάθεια να δει το ποτάμι) , **κορύφωση** (η «αποκάλυψη» της παπαρούνας) και «**λύση**» (η επιστροφή στη χαμένη αθωότητα).

ο Έχει ακόμα ένα **μήνυμα** , που μεταδίδεται μέσω του **συμβολισμού της παπαρούνας** : το λουλούδι συμβολίζει τη **ζωή και την ελπίδα** εκεί όπου επικρατεί ο θάνατος. Με την ανακάλυψη των δυο λουλουδιών εκείνη τη νύχτα είναι σαν να αποκαλύφθηκε στο λοχία ο Θεός, σαν να ξαναγύρισε η ευαισθησία και η ανθρωπιά του. Ανακαλύπτει πάλι το Θεό, που έπλασε την ομορφιά του κόσμου, και βιώνει βαθιά την αξία της ζωής. Έτσι το μήνυμα του κειμένου είναι ειρηνικό, αντιπολεμικό και **βαθύτατα ανθρωπιστικό**.

ο Η τεχνική της αφήγησης είναι **ρεαλιστική** και σε μερικά σημεία (στην περιγραφή των γεώσακων) **νατουραλιστική** (ωμός ρεαλισμός). Η **ρεαλιστική αφήγηση** εναλλάσσεται με **λυρικές περιγραφές**, που αποδίδουν εκφραστικά τη **φυσιολατρική διάθεση** του συγγραφέα, η οποία οξύνεται μέσα στην πολεμική ατμόσφαιρα.

ο Το κείμενο είναι πλούσιο σε **εσωτερική δράση**, ενώ η εξωτερική δράση είναι ελάχιστη. Η αφήγηση προβάλλει κυρίως τη συναισθηματική κατάσταση του λοχία και έχει το χαρακτήρα της **προσωπικής εξομολόγησης**.

ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ:

Ο αφηγητής συμμετέχει στην ιστορία και είναι πρωταγωνιστικό πρόσωπο. Έχουμε λοιπόν **ομοδιηγητικό αφηγητή**, που αφηγείται την προσωπική του ιστορία σε α' πρόσωπο (**πρωτοπρόσωπη αυτοδιηγητική αφήγηση**). Ο αφηγητής «βλέπει» από εσωτερική οπτική γωνία (**αφήγηση με εσωτερική εστίαση**) και αφηγείται μόνο όσα υποπίπτουν στην αντίληψή του. Αυτή η αφηγηματική τεχνική δίνει **βιωματικό (αυτοβιογραφικό)** χαρακτήρα στο κείμενο, αφού καταγράφει τις εμπειρίες του συγγραφέα από τον πόλεμο. Όμως ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ένα συγγραφικό τέχνασμα για να κρύψει το συγγραφικό του «εγώ»: την τεχνική της **πλαστοπροσωπίας**. Αναθέτει δηλαδή σε ένα **πλαστό (φανταστικό) πρόσωπο**, στο λοχία Κωστούλα, την αφήγηση των προσωπικών του εμπειριών. Με την τεχνική αυτή εξασφαλίζει την «αντικειμενικότητα» του βιώματος και την κατάλληλη **συναισθηματική αποστασιοποίηση**.

ΧΡΟΝΟΣ ΤΗΣ ΑΦΗΓΗΣΗΣ:

Παρά το ότι τα γεγονότα της αφήγησης τοποθετούνται στο παρελθόν, ο αφηγηματικός χρόνος που δεσπόζει είναι ο ενεστώτας. Η χρήση του δίνει ζωντάνια και παραστατικότητα στην αφήγηση, καθώς και συναισθηματική αμεσότητα.

ΓΛΩΣΣΑ – ΥΦΟΣ:

Η γλώσσα είναι καθαρή δημοτική, πλούσια, πληθωρική, χειμαρρώδης, λυρική. Το ύφος είναι γλαφυρό, τρυφερό, γοητευτικό, συγκινητικό. Η γραφή του διακρίνεται από έντονη συναισθηματική φόρτιση, που αποδίδεται σε τόνο χαμηλόφωνο και κουβεντιαστό. Στην περιγραφή των συναισθημάτων του ο συγγραφέας προτιμά το σύντομο και κοφτό λόγο. Η αφήγηση διακρίνεται για την εκφραστική της δύναμη, τη ζωντάνια και την παραστατικότητα, τη δραματικότητα, το ρεαλισμό και το λυρισμό.

ΕΚΦΡΑΣΤΙΚΑ ΜΕΣΑ:

Περιέχει πλούσια εκφραστικά μέσα, κυρίως **παρομοιώσεις, μεταφορές, εικόνες**.

ΤΟ ΕΡΓΟ:

Οι 58 ενότητες του έργου είναι γραμμένες σε **α' πρόσωπο, σε σελίδες ημερολογίου ή επιστολές** που παρουσιάζουν τις εντυπώσεις από τη ζωή και το μέτωπο του λοχία Αντώνη Κωστούλα, ο οποίος ήταν συμπολεμιστής του Μυριβήλη. Έγραφε με σκοπό να στείλει αυτά τα κείμενα σε κάποια γυναίκα, όμως ο ίδιος κάηκε κατά λάθος μέσα στα βουλγαρικά χαρακώματα, όπως λέει ο Μυριβήλης στον πρόλογο. Ο συγγραφέας λοιπόν θεώρησε χρέος του να δημοσιεύσει τα χειρόγραφα του συμπολεμιστή του. Αυτά είναι όσα δηλώνει ο συγγραφέας. Ωστόσο επέλεξε αυτό τον αφηγηματικό τρόπο για να παρουσιάσει τις δικές του εμπειρίες από τη ζωή στο μέτωπο και πρόκειται για **λογοτεχνική πλαστοπροσωπία**. Πίσω από το δραματοποιημένο αφηγητή βρίσκεται ο ίδιος ο Στρατής Μυριβήλης.

Με αυτό το λογοτεχνικό τέχνασμα επιδιώκει:

- ☐ Να δώσει στο έργο την αυθεντικότητα και την ειλικρίνεια που έχουν οι εξομολογητικές διηγήσεις, χωρίς όμως τον υποκειμενικό χαρακτήρα που έχουν τα

αυτοβιογραφικά κείμενα.

☒ Να αποφύγει τον απρόσωπο χαρακτήρα της τριτοπρόσωπης αφήγησης που δημιουργεί απόσταση ανάμεσα στα πρόσωπα και στα γεγονότα, με αποτέλεσμα να χάνεται η αμεσότητα.

Ο φόβος της μοναξιάς:

Η απόλυτη ησυχία τρομάζει το στρατιώτη, γιατί του δημιουργεί την εντύπωση ότι είναι ολομόναχος. Η ιδέα αυτή απομακρύνει την ευχάριστη ψυχική διάθεση που του έφερε η ανακούφιση από τον πόνο του ποδιού και φέρνει το φόβο της μοναξιάς. Εκδηλώνεται ως στιγμιαίος πανικός και περιγράφεται με την μεταφορική έκφραση «μια κρυάδα περνά, λεπίδι, την καρδιά μου». Λαχταρά να ξέρει ότι υπάρχουν γύρω του άνθρωποι, έστω κι αν είναι εχθροί. Στο φόβο της μοναξιάς αναζητά την ανθρώπινη παρουσία, αδιαφορώντας ακόμα και για τον ενδεχόμενο κίνδυνο που μπορεί να εμπεριέχει. Αυτό φανερώνει την **έμφυτη κοινωνικότητα του ανθρώπου**. Έμμεσα ο συγγραφέας καταγγέλλει τον πόλεμο, ο οποίος ανάμεσα στα άλλα αναγκάζει κάποιους ανθρώπους να ζουν σε αφύσικη μοναξιά.

Η περιγραφή των γεώσακων:

Με τη λεπτομερή περιγραφή αυτού του ιδιόμορφου προκαλύμματος, δημιουργείται η εφιαλτική ατμόσφαιρα του πολέμου, ατμόσφαιρα αποσύνθεσης, φθοράς και θανάτου. Αυτή η ρεαλιστική περιγραφή ακολουθεί μια πορεία που κλιμακώνεται σταδιακά με τη χρήση της μεταφοράς, της παρομοίωσης και λέξεων με έντονο σημασιολογικό περιεχόμενο.

Η περιγραφή της παπαρούνας:

Παρουσιάζεται με πληθωρικό τρόπο από τον αφηγητή, για να προβληθεί η εξαιρετική εντύπωση που προξένησε σε έναν τόπο όπου κυριαρχεί ο θάνατος. Ο αφηγητής άλλοτε την περιγράφει αντικειμενικά, άλλοτε την μεγεθύνει, άλλοτε αποκαλύπτει την επίδραση που είχε στην ψυχή του και τα συναισθήματα που του δημιουργήθηκαν. **Η πληθωρική περιγραφή είναι έκφραση των αντίστοιχων συναισθημάτων και σκέψεών του**: το λουλούδι αυτό που απέδειξε ότι παραμένει άνθρωπος με τρυφερότητα και ευαισθησίες. Αυτό σημαίνει ότι η σκληρότητα του πολέμου δεν τον έχει αλλοτριώσει, ότι η ζωή δεν είναι πόλεμος. Για την περιγραφή επιστρατεύεται η εκφραστική δύναμη των παρομοιώσεων, των μεταφορών και λέξεων με έντονο σημασιολογικό περιεχόμενο, ενώ συμμετέχουν οι αισθήσεις της όρασης και της αφής και δραστηριοποιείται η λειτουργία της μνήμης.

Η αποκάλυψη του θεού:

Μέσα στην ατμόσφαιρα της φθοράς, της αποσύνθεσης και του θανάτου (γεώσακοι) η απρόσμενη εμφάνιση ενός αγριολούλουδου έρχεται να θυμίσει στον αφηγητή ότι υπάρχει ζωή και ομορφιά. Και η παπαρούνα είναι το σύμβολο αυτού του κόσμου, το σύμβολο της ειρηνικής ζωής. Και όπως εμφανίζεται αναπάντεχα εκεί που κανένας δεν μπορούσε να το φανταστεί, δεν μπορεί παρά να την έχει στείλει ο θεός. "Ένα τέτοιο θαύμα μόνο στη δύναμη του θεού μπορεί να αποδοθεί. **Ο αφηγητής λοιπόν συσχετίζοντας την παπαρούνα με το θεό, θέλει να δείξει ότι ο θεός είναι αντίθετος με τον πόλεμο και αυτό θέλει να δηλώσει επιλέγοντας να στείλει το μήνυμά του με ένα λουλούδι. Η κόκκινη παπαρούνα είναι η έκφραση της ομορφιάς της ζωής και επομένως της ειρηνικής**

συνύπαρξης των λαών, γιατί όμορφη ζωή είναι η ειρηνική ζωή.

Ο απόηχος της ευτυχίας:

Ο αφηγητής επιστρέφοντας στο αμπρί του πλημμυρισμένος από ευτυχία απορεί με ποιον τρόπο να δείξει τη χαρά του, που οφείλεται στη βεβαιότητα ότι πίσω από την αθλιότητα του πολέμου, υπάρχει ένας κόσμος ομορφιάς που τον έχει ξεχάσει. Τη στιγμή εκείνη συνειδητοποιεί ότι ξαναβρήκε τη χαμένη αθωότητα και ξανάγινε παιδί. Γι' αυτό το πρώτο τραγούδι που επιλέγει για να τραγουδήσει την ευτυχία του είναι αυτό που τραγουδούσε στο φεγγάρι, όταν ήταν παιδί, ίσως και χάρη στο φεγγαρόφωτο της βραδιάς.

Ρεαλισμός και λυρισμός:

Σε όλο το μυθιστόρημα υπάρχουν σκηνές ρεαλιστικές, αλλά και σημεία με λυρική διάθεση. Έτσι και στο απόσπασμα : η περιγραφή των γεώσακων είναι ρεαλιστική, ενώ στην περιγραφή της παπαρούνας και του αντίκτυπου που είχε στην ψυχή του είναι έκδηλα τα λυρικά στοιχεία

Το μήνυμα του συγγραφέα:

Ολοφάνερα αντιπολεμικό : Η φρίκη του πολέμου είναι άρνηση της ομορφιάς της ζωής. Αυτό ο συγγραφέας το παρουσιάζει δίνοντας αντιθετικά : α) την εφιαλτική ατμόσφαιρα, όπου τα πάντα αποπνέουν αποσύνθεση και θάνατο (άρνηση του πολέμου) και β) την παπαρούνα που γίνεται σύμβολο ειρηνικής ζωής και ελπίδας μέσα στην αθλιότητα του πολέμου (κατάφαση της ζωής) .